December 2021 (№20)
Volume 7; Issue 5; Page No. 89-108
ISSN: 2346-7916 (Print)
ISSN: 2587-5043 (Online)

INTERNATIONAL JOURNAL OF LAW: "LAW AND WORLD" www.lawandworld.ge

https://doi.org/10.36475/7.5.6

Criminal Liability of an Entrapped Person Through the Prism of Goals of Punishment

Papuna Guruli
PHD candidate in Caucasus international University
Attorney-at-Law (General specialisation)

ARTICLE INFO

Article History:

Received 2.11.2021
Accepted 10.11.2021
Published 20.12.2021

Keywords:

Provocation of crime,
The purpose of punishment,
Exemption from liability

ABSTRACT

Present work was written as a part of doctoral research. It aims to generate reasonable arguments on whether it is just to prosecute and punish a person that was entrapped by an agent-provocateur. In other words – does criminal entrapment constitute a substantive defence for an entrapped person or not? In scientific literature the matter is traditionally discussed within the scope of criminal procedure (admissibility of evidence, fair trial etc.) while arguments from substantive criminal law are rarely addressed. Thus, it remains unclear whether the goals of punishment are achievable at all if an entrapped person gets sentenced. Thus, it is necessary to comprehend the subject through the prism of goals of punishment namely: restoration of justice, special prevention of crime and general prevention of crime especially since all three are well-recognised by science of criminal law and current legislation. After detailed and consistent analysis done within research, there are good reasons to conclude that prosecution and following sentencing of an entrapped person:

- Hinders restoration of justice
- Hinders special prevention of crime
- Partially hinders general prevention
- Eventually, all that constitutes an important argument to consider entrapment as a substantive defence for the entrapped person.

პროვოცირებული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა - გააზრება სასჯელის მიზნების ქრილში

პაპუნა გურული
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის დოქტორანტი,
ადვოკატი საერთო სპეციალობით

საკვანძო სიტყვები: დანაშაულის პროვოკაცია, სასჯელის მიზნით, პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლება

მიზანდასახულობა და მეთოდოლოგიური საფუძველი

როგორც იურიდიულ ლიტერატურაში, ისევე სასამართლო პრაქტიკაში მეტად აქტუალურია სახელმწიფო ორგანოს დავალებით მოქმედი აგენტ-პროვოკატორის მიერ პროვოცირებული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების პრობლემა. საკითხი მეტად წინააღმდეგობრივია და, ხშირ შემთხვევაში, ძნელია იმაზე შეთანხმებაც კი, თუ რომელი მეთოდოლოგიური საფუძველი უნდა იქნას გამოყენებული მის განსახილველად. ამ გაურკვევლობას იწვევს ორი, ერთმანეთისგან რადიკალურად განსხვავებული, მიდგომა, რომელიც დანაშაულის პროვოკაციის ირგვლივ ჩამოყალიბდა. კერძოდ, საერთო სამართლის ქვეყნებში აგენტ-პროვოკატორის პასუხისმგებლობის საკითხი ფაქტობრივად არ ისმება, პროვოცირებულის პასუხისმგებლობა კი ძირძველი პრობლემაა. კონტინენტური ევროპის სამართლის ქვეყნებში, უმთავრესად, სწორედ აგენტ-პროვოკატორის პასუხისმგებლობის პრობლემა აინტერესებთ; პროვოცირებულის პასუხისმგებლობის საკითხი კი ძირითადად – ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის გავლენით – მხოლოდ პროცესუალურ ქრილში ისმება. შესაბამისად, უმეტესწილად საუბარია პროვოკაციის შედეგად მოპოვებული მტკიცებულებების დაუშვებლობაზე.[1] შეინიშნება სტრასბურგის სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის სისტემატიზაციის მცდელობა.[2] აგრეთვე, დიდი ყურადღება ეთმობა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ დამკვიდრებული სტანდარტის ეროვნულ სამართალზე მორგებას.[3]

1 Шульгин, С., 2017. Провокація (підбурювання) особи на вчинення злочину працівниками правоохоронного органу як підстава для закриття кримінального провадження або постановлення виправдувального вироку. Вісник кримінального судочинства. N1/2017, ст. 96-102.

2 ცხვედიანი, თ., 2017. დანაშაულის პროვოცირების საკითხი ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაში. ფონდი „ღია საზოგადოება საქართველო", საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაცია, თბილისი.

3 Gottschalk, F., 2013. Verfahrenshindernis bei Tatprovokation durch Lockspitzel? Staatliche Tatprovokationen im Lichte der Rechtsprechung des EGMR. StudZR. Görlitz, F., Hubert, J., Kucher, J, Scheffer, M., Wieser, P.,

თავისთავად, ეს ტენდენცია მისასალმებელია, მაგრამ პრობლემას საბოლოოდ მაინც ვერ წყვეტს, ვინაიდან მტკიცებულებების დაუშვებლად ცნობის შემდეგ, მაინც რჩება პროვოცირებულის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის შესაძლებლობა, თუმცა, აგრეთვე აქტიურად განიხილება და მხარდაჭერილია (დანაშაულის პროვოკაციის შემთხვევაში, პროცესის წარმოების დამაბრკოლებელი გარემოების (Verfahrenshindernis) საფუძველზე) საქმის განხილვის შეუძლებლობის იდეაც,[4] მაგრამ ყოველივე ეს მაინც პროცესუალურ ჭრილში რჩება.[5]

როგორც ბოლო კვლევები აჩვენებს, თავად გერმანიის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალშიც კი, საკითხის ამგვარად გადაჭრის მცდელობა სასურველ შედეგს ვერ იძლევა.[6] შესაძლოა, ეს იმითაც იყოს გამოწვეული, რომ პრობლემის პროცესუალური არგუმენტაცია თავისთავად მყიფე და ნაკლებად დამაჯერებელია. საჭიროა უფრო მყარი, უფრო ძლიერი არგუმენტი. წინამდებარე ნაშრომის მიზანია, პასუხი გაეცეს კითხვას – ხომ არ შეიძლება მატერიალურ სისხლის სამართალში მოიძებნოს ისეთი მეთოდოლოგიური საფუძველი, რომელიც შესაძლებელს გახდის აგენტ-პროვოკატორის მიერ პროვოცირებული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საკითხის ახლებურად გააზრებასა და არგუმენტირებას.

გააზრება სასჯელის მიზნების ჭრილში

პროვოცირებულის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საკითხის დასმა მატერიალური სისხლის სამართლის ფარგლებში ძალიან იშვიათია. ეს, გარკვეულწილად, გასაგებიცაა. ასეთ ვითარებას განაპირობებს წამქეზებლობისა და დანაშაულის პროვოკაციის გარეგნული მსგავსება (ორივე გულისხმობს სხვის დაყოლიებას დანაშაულის განზრახ ჩასადენად). წამქეზებლობის შემთხვევაში ამსრულებელი შეგნებულად და თავისუფლად მოქმედებს, ამდენად მას სრული მოცულობით ეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.[7] შესაბამისად, პროვოცირებულის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობაც უმეტესწილად ანალოგიურად წყდება. ებრალიძის აზრით, „*პროვოკატორის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სრულიადაც არ გამორიცხავს პროვოცირებულის პასუხისმგებლობას და პირიქით*".[8] იმავე მოსაზრებას ავითარებს ჰუბნერი.[9] მართალია, იშვიათად ისმის პროვოცი-

2019. "Tatprovokation" – The Legal Issue of Entrapment in Germany and Possible Solutions. German Law Journal, 2004.
Liewald, K., 2015. Rechtsfolgen unzulässiger Tatprovokation im Hinblick auf die aktuelle Rechtsprechung des EGMR. Dissertation. Universität Wien, Wien.
Esser, R., 2011. Lockspitzel und V-Leute in der Rechtsprechung des EGMR: Strafrechtliche Ermittlungen jenseits der StPO – außerhalb des Gesetzes? Beitrag zum 35. Strafverteidigertag, Berlin.

4 Heinrich, B., 2016. Staatliche Tatprovokation. Deutsch-Georgische Strafrechtszeitschrift. 1/2016, S. 27-28.
Ellbogen, K., 2016. Das ende des Polizeichen Lockspitzeleinsatzes? Studere, Rechtszeitschrift der Universität Potsdam, Ausgabe 16, Frühling/Sommer
Wessels, Beulke, Satzger. 2020. Strafrecht Allgemeiner Teil. Die Straftat und ihr Aufbau. 50, neu bearbeitete Auflage, C.F. Müller, S. 4602-4624.
El-Ghazi M., Zerbes I. 2014. Geschichten von staatlicher Komplizenschaft und evidenten Rechtsbrüchen. Zugleich Anmerkung zu BGH. HRRS, 15 Jahrgang, Ausgabe 6/2014, Nr. 163, S. 209-219.
Hübner Y. 2020. Schluss mit der Strafzumessungslösung! Zugl. Bespr. zu EGMR (Akbay u.a. gegen Deutschland). HRRS, 21. Jahrgang, №1163, S. 441-445.

5 Дударенко, В., 2017. Юридическая природа провокации преступления в уголовном праве. Диссертация, Екатеринбург, стр. 165.

6 Swoboda, L-S. (July 2016). Der „agent provocateur" aus verwaltungsstrafrechtlicher Sicht. Zeitschrift der Verwaltungsgerichtsbarkeit. Ausgabe 4, S. 304-310.
Klaus, J., 2021. Das Ende der Strafzumessungslösung nach einer menschenrechtswidrigen Tatprovokation. Zugleich Besprechung von EGMR, Urt. v. 15.10.2020 – 40495/15, 37273/15, 40913/15 (Akbay u.a. v. Deutschland). 16. Volume, Issue 6/2021, S. 388-398.
Jahn, M., (März, 2021) Schriftliche Stellungnahme für die öffentliche Anhörung im Rechtsausschuss des Deutschen Bundestages. Goethe Universität, Frankfurt am Main, S.-2-29.

7 წერეთელი, თ., 2007. სისხლის სამართლის პრობლემები. II ტომი. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 157.

8 ებრალიძე, თ., 2016. დანაშაულის პროვოკაცია. ოთარ გამყრელიძე 80. საიუბილეო სამეცნიერო კრებული. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 132-133.

9 Hübner, Y., 2020. Rechtsstaatswidrig, aber Straflos? Der agent provocateur-Einsatz und seine Strafrechtlichen Konsequenzen. Frankfurt am Mein: Nomos, S. 152.

რებულის პასუხისმგებლობის შემსუბუქების[10] და, ზოგჯერ, საერთოდ გათავისუფლების წინადადებები,[11] მაგრამ ისინი შემდგომ გააზრებასა და დამუშავებას საჭიროებენ.

საჭიროა, ასევე, პასუხი გაეცეს კითხვას – ხომ არ შეიძლება პროვოცირებულისთვის სასჯელის შემცირება იყოს ადეკვატური ზომა მისი ბრალის ხარისხიდან გამომდინარე? საკითხის ასეთი გადაწყვეტა დომინირებდა გერმანიის სასამართლო პრაქტიკაში 1984-2014 წლებში. თუმცა დღეს, როგორც სტრასბურგის სასამართლოს, ისე ნაწილობრივ თავად გერმანიის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს (Bundesgerichtshof) მიერ უარყოფილია და მეცნიერთა უმეტესობის მხრიდანაც მკაცრი კრიტიკის საგანს წარმოადგენს.[12]

პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს, რომ თავისუფლად გადაწყვეტილების მიღება ნიშნავს არა მხოლოდ ადამიანის ფიზიკურ თავისუფლებას, იმოქმედოს როგორც უნდა, არამედ – ინფორმირებული გადაწყვეტილების მიღების საშუალებასაც, რაც პროვოცირებულს ეზღუდება, რადგან მან არ იცის პროვოკატორის გეგმების შესახებ.[13] ამიტომ ნების თავისუფლებაზე მითითება ნაკლებად მისაღებია, მაგრამ, რაც მთავარია, ავტორთა მიერ ხდება წამქეზებლობიდან დანაშაულის პროვოკაციაში აღნიშნული დებულების გადმოტანა ისე, რომ არ მოწმდება მისი შესაბამისობა პროვოკაციის სამართლებრივ ბუნებასთან. საკმარისად ითვლება ის, რომ პროვოცირებული შეგნებულად და თავისუფლად მოქმედებს და ჩადის სისხლის სამართლის კოდექსით დასჯად განზრახ ქმედებას. ალბათ, სისხლის სამართლის მკვლევარები სწორედ ამ მიზეზით ვერ ხედავენ პროვოცირებულის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საფუძველს. როგორც ჩანს, მკვლევართა უმრავლესობა საკითხს მხოლოდ მართლწინააღმდეგობისა და ბრალის გამომრიცხველი სტანდარტული გარემოებების (რომლებიც კანონში პირდაპირ არის აღწერილი) ჭრილში განიხილავს და, რადგან ვერც ერთი მათგანი ვერ საბუთდება, პროვოცირებულის დასჯასაც მწვანე შუქს უნთებს.

ყველაფერთან ერთად, არ ისმება მარტივი კითხვა: აქვს კი უფლება სახელმწიფოს დასაჯოს ის ადამიანი, რომელიც დამნაშავედ თავად აქცია?[14] წინააღმდეგობა შეუიარაღებელი თვალითაც კი აშკარაა: თუ პროვოცირებული პირის მიერ ჩადენილი ქმედება (დანაშაული) ცუდი ქმედებაა, მაშინ რატომ ჩაადენინე? ხოლო თუ ცუდი ქმედება არაა, მაშინ რატომ სჯი? კითხვა იკვეთება ბრალის პრინციპთან. ასეთ შემთხვევაში, როგორც ელბოგენი მიუთითებს, *„სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის კრიტერიუმი არის არა დამნაშავის ბრალი, არამედ მისი შეცდენადობა“.*[15]

მეტიც, ვინაიდან ბრალი არის გასაკიცხაობა ჩადენილი უმართლობისათვის, ბრალეული პირი უნდა აკმაყოფილებდეს შესაბამის კრიტერიუმებს, რათა დაექვემდებაროს გაკიცხვას; მაგრამ თავად სახელმწიფოც ხომ არ უნდა აკმაყოფილებდეს რაღაც კრიტერიუმებს, რათა გაკიცხვა მოახდინოს? აქვს კი უფლება სახელმწიფოს გაკიცხოს პირი იმ ქმედებისთვის, რომლის ჩადენაში თავად მიუძღვის ბრალი, ანუ თავად არის გასაკიცხი? ცხადია, კითხვა რიტორიკულია.

თუმცა, ამ რიტორიკულ კითხვაზე ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებაში საგამონაკლისო წესით იმსჯელა და მიუთითა, რომ: *„სასამართლო ასევე მიიჩნევს, რომ თუმცა შესაფერის სასჯელთან დაკავშირებული საკითხები, როგორც წესი, არ ექცევა კონვენციის სფეროში (...), სამართლიანობიდან გამომდინარე, დანიშნული სასჯელი უნდა შეესაბამებოდეს იმ დანაშაულს, რომლის ჩადენასაც ბრალდებული რეალურად გეგმავდა. მართლაც, ზემოაღნიშნული სიტუაციებიდან ნებისმიერში (...), თუმცა, ადამიანის გასამართლება უსამართლობა არ იქნებოდა; უსამართლობა იქნებოდა მისი დასჯა იმ დანაშაულებრივ მოქმედებაში მონაწილეობისათვის, რომელიც იყო*

10 ჯიშკარიანი, ბ., 2016. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი. დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ. თბილისი, იურისტების სამყარო, გვ. 225.
Дударенко, В., დასახელებული ნაშრომი ... стр. 165.

11 ღლონტი, გ., 2016. ქრთამის პროვოკაცია (კანონმდებლობის სრულყოფისათვის). ოთარ გამყრელიძე 80. საიუბილეო სამეცნიერო კრებული. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 261.

12 Hübner Y. Rechtsstaatswidrig, aber Straflos?.. S. 173-173.

13 იქვე, S. 101.

14 ამ საკითხს გარკვეულწილად ეხება ჰაინრიხი. იხ.: Heinrich, B. Staatliche Tatprovokation ... S. 25.

15 Ellbogen, K. დასახელებული ნაშრომი. S. 65.

სახელმწიფო ხელისუფლების მხრიდან შეუფერებელი ქმედების შედეგი“.[16]

საინტერესო არგუმენტი შეიძლება იყოს actio libera in causa პრინციპზე დაყრდნობით. თუკი ადამიანი განზრახ გამოიწვევს საკუთარ თავზე თავდასხმას, რათა აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში მოკლას თავდამსხმელი, მას აუცილებელი მოგერიების უფლება ერთმევა. ასევე, თუ სახელმწიფო განზრახ გამოიწვევს დანაშაულს, მას ამ დანაშაულის ჩამდენის დასჯის უფლება უნდა ერთმეოდეს.[17]

ამასთან ერთად, საგულისხმო არგუმენტის მოძიება შეიძლება აფექტირებულ დანაშაულთან პარალელის გავლების მეშვეობით. დანაშაულის ეს ტიპი საინტერესოა მისი ვიქტიმოგენური თავისებურებით. უგრეხელიძე ვიქტიმოგენური სიტუაციის შესახებ უთითებს, რომ *„კრიმინოგენური სიტუაციის ეს კერძო ნაირსახეობა, დანაშაულებრივი დრამის ერთ-ერთ მთავარ პერსონაჟად, დამნაშავესთან ერთად, ყოველთვის გულისხმობს დანაშაულის კონკრეტულ მსხვერპლს, თანაც უბრალოდ ხელყოფის ადრესატად კი არა, არამედ სუბიექტის სახით, რომელიც, თავისი ქცევით და განსაკუთრებული პიროვნული თვისებებით ობიექტურად ხელს უწყობს დანაშაულის ჩადენას მისსავე საწინააღმდეგოდ“.*[18] ეს მოსაზრება შესაძლებელია საკმაოდ საინტერესოდ მიესადაგოს დანაშაულის პროვოკაციას. ცხადია, განსხვავებით აფექტირებული დანაშაულისგან, პროვოცირებულის ქმედება არ არის მიმართული თავად პროვოკატორის წინააღმდეგ. თუმცა, ეს არ არის გადამწყვეტი. მთავარია, რომ პროვოცირებული დანაშაულს ჩადის და, იმავდროულად, თავადაც ხდება მსხვერპლი. ანუ, პროვოცირებული პირი თავისი ქმედებით – დანაშაულის ჩადენით – პროვოკატორს აძლევს მისი ხელყოფის – პიროვნული და სოციალური დეზინტეგრაციის – საშუალებას. ანუ, გარკვეული თვალსაზრისით, პროვოცირებულის ქცევა, როდესაც იგი ეცდუნება და პროვოკატორის მიერ დაგებულ მახეში გაებმება, შეიძლება შეფასდეს, როგორც ვიქტიმური ქცევა. მაშასადამე, მთავარი მსგავსება აფექტირებულ დანაშაულსა და პროვოკაციას შორის არის ცდუნების ელემენტი. როგორც ერთ, ისე მეორე შემთხვევაში, ყველაფერი დამოკიდებულია იმაზე, რამდენად გაუძლებს ან ვერ გაუძლებს ადამიანი მისთვის თავსმოხვეულ სიტუაციურ ზემოქმედებას. უგრეხელიძის აზრით, დამნაშავის ამ უნარს ან თვისებას, პირობითად ვიქტიმომედეგობა შეიძლება ეწოდოს: *„ვიქტიმომედეგობა, ანუ დამნაშავის დისპოზიციური უნარი – წინ აღუდგეს, გაუძლოს, დაუსხლტეს, გაუძალიანდეს, არ აჰყვეს სიტუაციურ ცდუნებას დანაშაულის ჩადენისა შესაძლო მსხვერპლის საზიანოდ“.*[19] აღნიშნული პირდაპირ ეხმიანება ელბოგენის მიერ მოტანილ არგუმენტს შეცდენადობის შესახებ და აძლიერებს მას. გამოდის, რომ პროვოცირებულის გაკიცხვა დამოკიდებულია იმაზე, რამდენად შესწევს მას უნარი, გაუძლოს ცდუნებას, არ დაჰყვეს მისთვის თავსმოხვეულ ზემოქმედებას და არ გახდეს პროვოკაციის მსხვერპლი (?!).

მიუხედავად იმისა, რომ წინააღმდეგობა მართლაც თვალშისაცემია, მხოლოდ მასზე მითითებით პროვოცირებული პირის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების დასაბუთება გაჭირდება. მეტადრე იმიტომ, რომ ბრალის დასაბუთება სისხლის სამართალში უპირატესად ხდება იმის საფუძველზე – შეეძლო თუ არა პირს სხვაგვარად ქცევა.[20] პროვოცირებული კი, როგორც აღვნიშნეთ, სხვაგვარად ქცევაში შეზღუდული არ არის. ხოლო სახელმწიფოსთვის ასეთი მაღალი სტანდარტის დაწესება, შეიძლება ითქვას, გულუბრყვილოც კი იქნებოდა. თანაც, რჩება თავის დაძვრენის მარტივი საშუალება. კერძოდ, თუ დასჭირდა, სახელმწიფო დასჯის არა მხოლოდ პროვოცირებულ პირს, არამედ თავად პროვოკატორსაც. ცხადია, ეს შეიძლება მოხდეს პროვოკატორთან წინასწარი შეთანხმებით, მსუბუქი სასჯელის ან/და რაიმე სარგებლის პირობით. ამ შემთხვევაში, სახელმწიფო ადვილად „მოიწმენდს ნამუსს“ და იტყვის რომ იგი პროვოკაციის მომხრე კი არაა, არამედ კიცხავს

16 ECtHR. CASE OF GRBA v. CROATIA (Application no. 47074/12) 23 November 2017. § 103.

17 Katz, L., 2013. Entrapment Through the Lens of the Actio Libera in Causa. Criminal Law and Philosophy, Volume 7, issue 3, October, pp. 592-595.

18 უგრეხელიძე, მ., 2020. ვიქტიმოგენეზი. კრიმინოლოგი, , N1 (15), გვ. 24-26.

19 იქვე, გვ. 24-26.

20 Ugrekhelidze, M., 1984. Die Bedeutung des Schuldgehalts der Tat im Strafrecht. Zweites Deutsch-Sowjetisches Kolloquium über Strafrecht und Kriminologie. Baden-Baden: Nomos Verlags-Gesellschaft, S. 113-122.

და სჯის პროვოკატორს. თუმცა, აღნიშნული წინააღმდეგობის შემდგომი გააზრება შესაძლოა სასარგებლოც იყოს. არის არგუმენტი, რომელიც სახელმწიფოს აღარ დაუტოვებს თავის დაძვრენისა და „ნამუსის მოწმენდის" საშუალებას. ეს არგუმენტი ეფუძნება სასჯელის მიზნებს, რომელიც აღიარებულია არა მხოლოდ სისხლის სამართლის მეცნიერთა მიერ, არამედ თავად კანონმდებლის მიერაც.

შეიძლება დაისვას კითხვა – რამდენად შესაბამისობაშია სახელმწიფო ორგანოს მიგზავნილი აგენტის მიერ პროვოცირებული პირის დასჯა სასჯელის იმ მიზნებთან, რომლებიც აღიარებულია სისხლის სამართლის მეცნიერებისა და კანონმდებლის მიერ? საერთოდ მიღწევადია კი სასჯელის მიზნები იმ შემთხვევაში, როდესაც ადამიანი ისჯება აგენტ-პროვოკატორის მიერ პროვოცირებული დანაშაულისთვის? დასმულ კითხვაზე პასუხის გასაცემად, აუცილებელია, მოხდეს საკითხის შეპირისპირება სასჯელის მიზნებთან და გაირკვეს – მათ შორის თანხმობა არის, თუ – წინააღმდეგობა.

სასჯელის მიზნების შესახებ იდეებმა მარტივი სამაგიეროს მიზღვიდან თანამედროვე კონცეფციამდე დიდი და რთული გზა განვლო.[21] უძველესი დროიდან დამნაშავის დასჯა, მისთვის სამაგიეროს მიზღვა, იყო სასჯელის უმთავრესი მიზანი. კანტისა და ჰეგელის მიერ განვითარებული თეორიის თანახმად, სასჯელს უნდა მოეხდინა დამნაშავის ბრალის კომპენსირება. სასჯელი, პირველ რიგში, ემსახურებოდა არა სოციალურ მიზნებს, არამედ სამართლიანობას.[22] ამ თეორიებს ხშირად სასჯელის აბსოლუტურ თეორიებს უწოდებენ. ისინი მეთოდოლოგიურად ემყარება ზნეობას, უფრო ზუსტად – ზნეობრივი კანონის იდეას. ამ თეორიების მიხედვით, დანაშაული წარმოადგენს ზნეობრივი კანონის დარღვევას, ხოლო სასჯელი – ამ დარღვევისთვის სამართლიან შურისძიებას. კატეგორიულად უარყოფილია სასჯელის სოციალური დანიშნულება, მისი პრაქტიკული სარგებლიანობა და საკითხი წყდება მხოლოდ ზნეობაზე დაყრდნობით. ვინაიდან დამნაშავე თავის ინდივიდუალურ ნებას უპირისპირებს საზოგადოებრივს და ამით არღვევს სამართალს, მისთვის შეფარდებული სასჯელი სამართლის აღდგენის საშუალებაა. ჰეგელი ასევე უარყოფს სასჯელის მუქარის და დამნაშავის გამოსწორების იდეას, რადგან მიიჩნევს, რომ ადამიანს, როგორც გონიერ არსებას, აქვს ნების თავისუფლება, მაშასადამე დამუქრება და დასჯა გამოსწორების მიზნით ადამიანის პირუტყვის დონეზე დაყვანას ნიშნავს. კანტი კი პირდაპირ უთითებს ტალიონის პრინციპზე „თვალი – თვალის წილ" და ამტკიცებს, რომ დამნაშავე უნდა დაისაჯოს მხოლოდ იმიტომ, რომ მან დანაშაულის ჩადენით სასჯელი დაიმსახურა.[23] აქედან გამომდინარე, სასჯელის აბსოლუტური თეორიები შურისძიების თეორიებადაც მოიხსენიება. უტილიტარისტული მიზნების სრული უარყოფა იწვევს იმას, რომ დამნაშავე უნდა დაისაჯოს იმიტომ, რომ მისი დასჯა მორალურად გამართლებულია, მიუხედავად იმისა, ეს საზოგადოებრივად სასარგებლო იქნება თუ არა.[24] ამ თვალსაზრისით, აბსოლუტური თეორიები ორიენტირებულნი არიან წარსულზე, უკვე მომხდარ ფაქტზე.[25]

თუმცა, შურისძიების იდეას საკმაოდ ადვილად შეუდგა წყალი. მაგალითად, ბეკარია თანმიმდევრულად ასაბუთებს სამაგიეროს მიზღვაზე აგებული სასჯელის უსწორობას. ბოლოს იგი უთითებს: *„ახლა როცა სასჯელი სამაგიეროს მიზღვა არ არის, უნდა შერჩეულ და დანიშნულ იქნას სასჯელის ისეთი სახე, რომელიც, ბოროტმოქმედების მასშტაბებისადმი ზუსტი შესაბამისობის გათვალისწინებით, ყველაზე ძლიერ და ურყევ შთაბეჭდილებას ახდენს გონებაზე, მაგრამ ყველაზე ნაკლე-*

21 ვრცლად იხ.: Abegg, J. F., 1969. Die verschiedenen Strafrechtstheorieen in ihrem Verhältnisse zu einander und zu dem positiven Rechte und dessen Geschichte. Erster Theil. Philosophisch-historische Entwicklung des Begriffs von Verbrechen und Strafen. Frankfurt/Main: Verlag Sauer & Auvermann KG, S. 8-73.

22 Roxin, Arzt, Tiedemann. 2013. Einführung in das Strafrecht und Strafprozessrecht. 6 Auflage. C. F. Müller, S. 4-5.

23 ვაჩეიშვილი, ა., 1960. სასჯელი და სოციალური დაცვის ღონისძიებანი. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, გვ. 28-31.

24 დვალიძე, ი., 2013. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 18.

25 ტურავა, მ., 2011. სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილი. დანაშაულის მოძღვრება. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 42-43.

ბად მტანჯველი და მტკივნეულია უბედურთა მგრძნობელობისათვის“.[26]

იურიდიული აზრის განვითარების კვალდაკვალ, ჩამოყალიბდა სასჯელის შეფარდებითი (რელატიური) თეორიები, რომლებიც სასჯელს პრაქტიკულ მიზანს უსახავენ. კერძოდ, ასაბუთებენ, რომ სასჯელი საზოგადოებისათვის სარგებლის მოტანას უნდა ემსახურებოდეს. ამიტომ ამ თეორიებს „უტილიტარისტულ" თეორიებსაც უწოდებენ. განსხვავებით აბსოლუტური თეორიებისაგან, ისინი მეთოდოლოგიურად არა ზნეობას, არამედ მიზანშეწონილებას ეფუძნება.[27] საზოგადოებრივი სარგებლიანობა არა დამნაშავის დასჯაში, არამედ ახალი დანაშაულის პრევენციაში მოიაზრება.[28] ამ თვალსაზრისით, განსხვავებით აბსოლუტური თეორიებისაგან, შეფარდებითი თეორიები ორიენტირებულია არა წარსულზე, არამედ მომავალზე, ჯერ კიდევ არმომხდარი დანაშაულის თავიდან აცილებაზე,[29] რომელიც, თავის მხრივ, იყოფა სპეციალურ და ზოგად პრევენციად.

სპეციალური პრევენციის იდეას ავითარებდა ფონ ლისტი. იგი ასაბუთბდა, რომ სასჯელის მიზანი დამნაშავეზე იმგვარი ზემოქმედებაა, რომელიც მის გამოსწორებასა და ახალი დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილებას უზრუნველყოფს.[30] ამ დებულებათა განვითარებას შედეგად მოჰყვა ისეთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტების შემოტანა, როგორიცაა სასჯელის ალტერნატიული ღონისძიებები, პირობითი მსჯავრი, სასჯელის მოხდისგან პირობით ვადამდე გათავისუფლება და სხვ.[31]

სასჯელის გენერალური პრევენციის იდეა ფონ ფოიერბახს ეკუთვნის. იგი ორიენტირებულია არა კონკრეტული დანაშაულის ჩამდენ პირზე, არამედ ფართო საზოგადოებაზე. მთავარი აქცენტი კეთდება სასჯელის მუქარაზე, პოტენციური დამნაშავეების დაშინებაზე. აგრეთვე, იგულისხმება, რომ დამნაშავის დასჯის მაგალითზე სხვებმა უნდა გადაიფიქრონ დანაშაულის ჩადენა. ასეთ პრევენციას ნეგატიურ გენერალურ პრევენციას უწოდებენ.[32] თუმცა, არსებობს პოზიტიური გენერალური პრევენციაც, რომელიც არა დაშინებაზე, არამედ გარკვეულ სასწავლო-აღმზრდელობით ეფექტზეა ორიენტირებული. კერძოდ, სასჯელის გამოყენებამ მართლწესრიგის ურღვევობა უნდა გახადოს აშკარა, უნდა გააძლიეროს სამართლისადმი მოსახლეობის ნდობა, აამაღლოს მოქალაქეთა მართლშეგნება და ასწავლოს მათ სამართლისადმი ერთგულება.[33]

ჩამოთვლილთაგან არც ერთ თეორიას არ აკლია კრიტიკა, მათ შორის დასაბუთებულიც.[34] პრობლემა ის იყო, რომ თითოეული მათგანი საკითხს ცალმხრივად განიხილავდა და ვერ ახერხებდა, რომ თავის თავში მოექცია ყველა მნიშვნელოვანი საკითხი.

საბოლოო ჯამში, სასჯელის მიზნები შეიძლება დაიყოს არაუტილიტარულ და უტილიტარულ მიზნებად.[35] მათ ირგვლივ დავა ჯერ კიდევ გრძელდება. თუმცა, სასჯელის აბსოლუტური და შეფარდებითი თეორიების შერწყმის შედეგად, ჩამოყალიბდა სასჯელის გამაერთიანებელი (შემაერთებელი, ეკლექტური) თეორიები, რომლებმაც ერთმანეთში არაუტილიტარული და უტილიტარული მიზნები გააერთიანა. მათი მთავარი იდეა არის ის, რომ სამაგიეროს მიზღვის, სპეციალური პრევენციისა და გენერალური პრევენციის ცალმხრივად გამოყენება ვერ იძლევა საქირო შედეგს. აუცილებელია სამივე თეორიის საუკეთესო დებულებების შერწყმა და ამის ხარჯზე მათივე სუსტი მხარეების დაბალან-

26 Beccaria, C., 1764. Von Verbrechen und Strafen. Auf das neue selbst aus dem Italienischen übersetzt mit durchgängigen Anmerkungen des Ordinarius zu Leipzig. Breslau, S. 67.

27 ვაჩეიშვილი, ა. დასახელებული ნაშრომი, გვ. 31.

28 Grolman, K., 1968. Über die Begründung des Strafrechts und der Strafgesetzgebung. Frankfurt am Main: Verlag Sauer & Auvermann KG, S. 56.

29 ტურავა, მ. დასახელებული ნაშრომი, გვ. 44.

30 Von Liszt F. 1905. Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge. Der Zweckgedanke im Strafrecht. Erster Band. Berlin: J. Guttentag Verlagsbuchhandlung G.m.b.H., S. 163-179.

31 ტურავა, მ. დასახელებული ნაშრომი, გვ. 44.

32 Von Feuerbach P.J.A.R. 1798. Ist Sicherung vor dem Verbrechen Zweck der Strafe und ist Strafrecht Präventionsrecht. Bibliothek für die peinliche Rechtswissenschaft und Gesetzkunde.

33 ცქიტიშვილი, თ., 2019. სასჯელი და მისი შეფარდება. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 31-32.

34 Köstlin, C.R., 1978. System des deutschen Strafrechts. Allgemeiner Teil. Erste Abteilung. Neudruck der Ausgabe. Tübingen: Scientia Verlag Aalen, S. 395-413.

35 ავტორთა კოლექტივი (რედ.: ნაჭყებია, გ., თოდუა, ნ.) 2018. სისხლის სამართალი (სახელმძღვანელო). ზოგადი ნაწილი. მესამე გამოცემა. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 477.

სება.[36] ამგვარი კომბინირების პირველივე მცდელობები საკმაოდ მტკივნეულად მიმდინარეობდა.[37] ეს გასაგებიცაა, რადგან, ერთი შეხედვით, სასჯელის არაუტილიტარული და უტილიტარული მიზნები ურთიერთსაწინააღმდეგოა.[38] სასჯელის დანიშვნით, ერთი მხრივ, სახელმწიფომ დამნაშავე უნდა დასაჯოს, საკადრისი მიუზღას, ჭკუა ასწავლოს მას; მეორე მხრივ – უნდა იზრუნოს მასზე, შეძლებისდაგვარად, შეუმსუბუქოს სასჯელის ტვირთი და ამით გამოიყენოს გამოსწორების თუნდაც ის მცირე შანსი, რომელიც ჯერ კიდევ დარჩენილია. თუმცა, ეს მხოლოდ ერთი შეხედვითაა წინააღმდეგობრივი ამოცანა. მართალია, ცალ-ცალკე აღებული სასჯელის მიზნები ეწინააღმდეგებიან ერთმანეთს, მაგრამ ერთად დიალექტიკურ ერთიანობას წარმოადგენენ და ურთიერთქმედებენ.

ამასთან დაკავშირებით, ჰელშნერი მიუთითებს: *„თუმცა, სასჯელი უნდა ემსახურებოდეს მიზანთა ასეთ სიმრავლეს, მისი რაობა აშკარად არ არის დეტერმინირებული ამ მიზანთაგან ერთით ან მეორეთი, არც მათი უმრავლესობით, არც ყველა ინდივიდუალური მიზნის ერთობლიობით, არამედ მხოლოდ ერთი აბსოლუტური მიზნით – სამართლიანობით, ვინაიდან ნამდვილად და ყველა თვალსაზრისით სამართლიანი სასჯელი იმავდროულად აუცილებლად არის ის, რაც ავტომატურად ემსახურება ყველა იმ შეფარდებით მიზანს“.*[39]

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ სასჯელის თეორიების განვითარება პირდაპირ თვალსაჩინოს ხდის ლეგიმეტრიული მიდგომის აუცილებლობას. სამაგიეროს მიზღვის მიზანი, რომელიც საფუძვლად ედო სასჯელის აბსოლუტურ თეორიებს, გამომდინარეობს სწორედ მორალური კომპონენტიდან, მაგრამ ამ თეორიების მთელი ნაკლიც ისაა, რომ არ იყო გათვალისწინებული პოლიტიკური კრიტერიუმი. შესაბამისად, მხოლოდ და მხოლოდ ზნეობაზე აგებული მიდგომა გაცილებით ნაკლები სარგებლის მომტანი იყო. შეფარდებითი თეორიების ავტორებმა სწორედ ეს დაინახეს. მათ გაიაზრეს, რომ ზნეობრივი პრინციპების დაცვის გარდა საჭიროა ფიქრი პრაქტიკულ სარგებლიანობაზე და, სწორედ ამიტომ, შემოიტანეს ახალი დანაშაულის პრევენციის მიზანი. აგრეთვე, არსებობს დამნაშავის რესოციალიზაციის მიზანი. ერთი მხრივ, იგი ემსახურება ახალი დანაშაულის სპეციალურ პრევენციას, რადგან ერთხელ დანაშაულის ჩამდენმა პირმა ახალი დანაშაული არ ჩაიდინოს. ეს ნაკარნახევია მიზანშეწონილობითი მოსაზრებით, მაგრამ, მეორე მხრივ, რესოციალიზაცია ხომ ეხმარება თვითონ დამნაშავეს სწორ გზაზე დადგომაში და საზოგადოების ღირსეულ წევრად ჩამოყალიბებაში, ეს კი სახელმწიფოს მხრიდან ზნეობრივი მიდგომის გამოვლინებაა.[40] სახელმწიფო ითვალისწინებს, რომ დამნაშავე მის წიაღში აღიზარდა და, შესაბამისად, მის მიერ ჩადენილ ქმედებაზე გარკვეულწილად პასუხისმგებლობასაც იღებს. სახელმწიფო კი არ წირავს და კი არ მოკვეთს დანაშაულის ჩამდენ საზოგადოების წევრს, არამედ, როდესაც მისი გამოსწორება ჯერ კიდევ შესაძლებელია, აძლევს შანსს – გამოსწორდეს. სასჯელის გამაერთიანებელი თეორიების წარმატებაც სწორედ იმით არის განპირობებული, რომ ისინი არ უგულებელყოფენ სამართლის ორი შემადგენლიდან არც ერთს. პირიქით, ისინი ცდილობენ იპოვონ ბალანსი ზნეობასა და პოლიტიკას შორის.[41] სწორედ ამ მოსაზრებით, ქართველმა კანონმდებელმაც მხარი დაუჭირა სასჯელის გამაერთიანებელ თეორიებს, როდესაც 1999 წლის საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 39-ე მუხლის პირველი ნაწილით დაადგინა – *„სასჯელის მიზანია სამართლიანობის აღდგენა, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და დამნაშავის რესოციალიზაცია“.*

შესაბამისად, საჭიროა, პროვოცირებული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხის-

---

36 Roxin, Arzt, Tiedemann. დასახელებული ნაშრომი, S. 6-7.

37 Von Bar C. L. 1882. Handbuch des Deutschen Strafrechts. Erster Band. Geschichte des Deutschen Strafrechts und der Strafrechtstheorien. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, §. 95. S. 270-273.

38 ტურავა, მ. დასახელებული ნაშრომი, გვ. 46.

39 Hälschner, H., 1858. Das preußische StrafrechtSystem des preußischen Strafrechts Zweiter Theil oder allgemeiner Theil des Systems. bei Adolph Marcus. Bonn. S., 440.

40 მეურმიშვილი, ბ., გურული, პ., 2019. დამნაშავის შეწყალება ქართულ სისხლის სამართალში – გადასინჯვის მცდელობა. სამართალი და მსოფლიო, №11, გვ. 22.

41 გურული, პ., 2017. სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლება – ლეგიმეტრიული გააზრება. სამართალი და მსოფლიო, №6, გვ. 48-49.

მგებლობის საკითხი განხილულ იქნას სამართლიანობის აღდგენის, ახალი დანაშაულის სპეციალური და ზოგადი პრევენციის ჭრილში და დადგინდეს, რამდენად იქნება მიღწევადი ეს მიზნები, თუ სახელმწიფო ორგანოს დავალებით მოქმედი აგენტ-პროვოკატორი ადამიანს დანაშაულის ჩადენაზე დაიყოლიებს და შემდეგ ამავე ადამიანს სახელმწიფო სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას დააკისრებს.

სამართლიანობის აღდგენა

სამართლიანობის აღდგენის თვალსაზრისით, პროვოცირებული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დასაბუთება დიდ წინააღდმეგობას აწყდება. კერძოდ, როგორც აღინიშნა, სამართლიანობის აღდგენის მიზანი მეთოდოლოგიურად ეფუძნება ზნეობას. მაშასადამე, პროვოცირებულის დასჯა ზნეობრივად გამართლებული უნდა იყოს. აბსოლუტური თეორიების თანახმად, დამნაშავე თავის ინდივიდუალურ ნებას უპირისპირებს საზოგადოებრივს და ამით არღვევს სამართალს. სასჯელი კი სამართლის აღდგენის საშუალებაა. სწორედ აქ ისმის მთავარი კითხვა – საიდან დაებადა პროვოცირებულს დანაშაულის ჩადენის ნება? პასუხი – აგენტ-პროვოკატორის ზემოქმედების შედეგად. ანუ, გამოდის, რომ სახელმწიფომ თავად ჩაუნერგა პროვოცირებულს დანაშაულის ჩადენის ნება და ახლა ამის გამო მასვე თხოვს პასუხს. ანუ, სამართლის დარღვევის უპირველესი მიზეზი თავად სახელმწიფოს მიერ სანქცირებული ქმედება ყოფილა; და ეს მაშინ, როდესაც სამართლებრივი სახელმწიფო, პირველ რიგში, სამართლის დაცვით უნდა იყოს დაკავებული და, არავითარ შემთხვევაში – მისი დარღვევით. მდგომარეობას ამძაფრებს მეორე ფაქტორიც. როგორც ხეიფეცი აღნიშნავს, *„თავად სახელმწიფო ხელისუფლების მიერ კანონის დარღვევა, მოსახლეობაში კანონიერების გრძნობის ძირის გამოთხრა, სამართლებრივი წყობისათვის ნიშნავს იმ ფუნდამენტის მორყევას, რომელზეც იგი არის დასვენებული“.*[42] ისმის სახელმწიფო ხელისუფლებისთვის ყველაზე უხერხული კითხვა – ვინ უფრო მეტად ხელყოფს სამართალს, სახელმწიფო თუ პროვოცირებული პირი?

მეტი სიცხადისთვის კითხვა უნდა გაიყოს ორად და ცალ-ცალკე გაეცეს პასუხი – მატერიალური მართლწინააღმდეგობისა (საზოგადოებრივი საშიშროების) და ბრალის (გასაკიცხაობის) ნაწილში. მიზანშეწონილია საკითხის განხილვა ქურდობის პროვოკაციის მაგალითზე.

მატერიალური მართლწინააღმდეგობის ნაწილში საჭიროა პასუხი გაეცეს კითხვას – ვინ წარმოშვა უფრო მეტი ხარისხის საზოგადოებრივი საშიშროება, პროვოცირებულმა, თუ სახელმწიფო ხელისუფლებამ? როგორც წერეთელი აღნიშნავს – *„დანაშაული, რაც არ უნდა მძიმე იყოს იგი, როგორც წესი, არ ქმნის უშუალო საფრთხეს სოციალისტური საზოგადოების არსებობისათვის. ასეთი უშუალო საფრთხე შეიძლება შექმნას მხოლოდ ზოგიერთმა მძიმე სახელმწიფო დანაშაულმა, და თანაც გარკვეულ პირობებში. დანაშაული ჰქმნის უშუალო საფრთხეს იმ კონკრეტული საზოგადოებრივი ურთიერთობებისათვის, ე.ი. იმ ობიექტისათვის, რომლის წინააღმდეგაცაა იგი მიმართული“.*[43] ადვილი მისახვედრია, რომ მთლიანად საზოგადოებრივი ურთიერთობებისათვის საფრთხის შექმნა ბევრად უფრო საშიშია, ვიდრე ერთი კონკრეტული ობიექტის ხელყოფა. პროვოცირებული (ქურდობის ამსრულებელი) ხელყოფს ვიღაცის საკუთრების უფლებას, ანუ ერთ კონკრეტულ ობიექტს. სახელმწიფო ხელისუფლება კი – მოარყევს მთლიანად სამართლებრივი წყობის ფუნდამენტს, რაც საფრთხეს უქმნის საზოგადოებრივ ურთიერთობათა სამართლებრივად მოწესრიგებულობას ზოგადად. მაშასადამე, დანაშაულის პროვოკაციის დროს, სახელმწიფო ხელისუფლების ქმედება მატერიალური მართლწინააღმდეგობის ბევრად მეტ ხარისხს შეიცავს.

იგივე კითხვა ისმის ბრალის ხარისხის თვალსაზრისითაც – ვისი ქმედებაა უფრო მეტად გასაკიცხი, პროვოცირებულის, თუ სახელმწიფო ხელისუფლებისა? ბრალის, ანუ გასაკიცხაობის, ხარისხი უპირატესად და-

42 Хейфецъ, И., 1914. Подстрекательство къ преступленію. Москва: изданIE юридическаго книжнаго магазина «ПравовѢдѢнIE» И. К. Голубева, стр. 127.

43 წერეთელი, თ., 2007. სისხლის სამართლის პრობლემები. I ტომი. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 20.

მოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად ჰქონდა მოქმედ პირს სხვაგვარად ქცევის საშუალება. როგორც უგრეხელიძე მიუთითებს *„თუ პასუხისმგებლობის აუცილებელი წანამძღვარი დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში ის არის, რომ ქცევის საერთო განსაზღვრულობის ფარგლებში ინდივიდს ჰქონდეს სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობა, მაშინ პასუხისმგებლობის მასშტაბიც ის იქნება, თუ რამდენად მკაცრად იყო დანაშაულებრივი ქცევა განსაზღვრული აუცილებლობით და რა ზომით რჩებოდა ინდივიდს თავისუფალი არე სხვაგვარი ქცევისათვის“.*[44] ბუნებრივია, სახელმწიფო ხელისუფლება ბევრად უფრო მეტი თავისუფლების პირობებში მოქმედებს. იგი თავად, სხვისგან ზემოქმედების გარეშე, იღებს გადაწყვეტილებას აგენტ-პროვოკატორის გამოყენების შესახებ. ხოლო პროვოცირებული განიცდის აგენტ-პროვოკატორის ზემოქმედებას და მისი გავლენით იღებს გადაწყვეტილებას ქურდობის ჩადენის შესახებ (რაზეც უკვე იყო საუბარი ამერიკული დოქტრინის ნაწილში). შესაბამისად, სახელმწიფო ხელისუფლებას ბევრად მეტი თავისუფალი არე ჰქონია სხვაგვარი ქმედებისათვის და, შესაბამისად, მისი ქმედება ბევრად უფრო გასაკიცხია, ვიდრე პროვოცირებულისა.

მაშასადამე, სახელმწიფო ხელისუფლების მიერ აგენტ-პროვოკატორის გამოყენება შეიცავს მატერიალური მართლწინააღმდეგობის ბევრად მეტ ხარისხს და ბევრად უფრო გასაკიცხია, ვიდრე პროვოცირებულის მიერ დანაშაულის ჩადენა. აქედან გამომდინარე, გაუგებარია, ზნეობის რომელ ნორმაზე დაყრდნობით უნდა მოსთხოვოს სახელმწიფომ პროვოცირებულს პასუხი, როდესაც თავად გახდა სამართლის დარღვევის უპირველესი მიზეზი; ამავდროულად თავად წარმოშვა საზოგადოებრივი საშიშროების ბევრად მეტი ხარისხი, ვიდრე პროვოცირებულმა და მისი ქმედება ბევრად უფრო გასაკიცხია, ვიდრე პროვოცირებულისა. ძალიან საეჭვოა, რომ ამ უხერხულ კითხვაზე დასაბუთებული პასუხი მოიძებნოს. შესაბამისად, სახელმწიფო ორგანოს დავალებით მოქმედი აგენტ-პროვოკატორის მიერ პროვოცირებული პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემა, მაღალი ალბათობით, ვერ შეუწყობს ხელს სამართლიანობის აღდგენას.

სპეციალური პრევენცია

ახალი დანაშაულის სპეციალური პრევენციის მიზანთან წინააღდმეგობა კიდევ უფრო თვალშისაცემია. აგენტ-პროვოკატორის მიერ პროვოცირებული პირის დასჯა არა თუ არ ეთანხმება სისხლის სამართლის მეცნიერების და კანონმდებლის მიერ აღიარებულ სასჯელის ამ მიზანს, არამედ – პირდაპირ უპირისპირდება მას. სახელმწიფო ორგანოს დავალებით მოქმედი აგენტ-პროვოკატორი დანაშაულს ჩაადენინებს პროვოცირებულს და იწვევს მის პიროვნულ და სოციალურ დეზინტეგრაციას. კერძოდ, იწვევს პროვოცირებულის ფსიქიკურ დეგრადაციას; უვითარებს მას კრიმინალურ ბუნებას; ურღვევს სამართლებრივი და დემოკრატიული საზოგადოების წევრისათვის დამახასიათებელ ღირებულებათა სისტემას; მიჰყავს იგი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობამდე და სასჯელამდე. ამას მოჰყვება ის, რომ პროვოცირებული ეთიშება და უპირისპირდება სამართლებრივად მოწესრიგებულ საზოგადოებას; ყოველივე ამის შედეგად კი ადამიანი ვეღარ არის პასუხისმგებელი იმ საზოგადოებრივ ურთიერთობებზე, რომელზეც მანამდე, როგორც პატიოსანი მოქალაქე, პასუხისმგებლობას კისრულობდა.

თავად რესოციალიზაციაც ხომ მეტი არაფერია, თუ არა ადამიანსა და საზოგადოებას შორის მაკავშირებელი რგოლის აღდგენა, რასაც წინ უნდა უძღოდეს ადამიანის მიერ საზოგადოებრივ ურთიერთობებზე პასუხისმგებლობის ხელახლა აღება.[45] ამას კი ქირდება დამნაშავის მხრიდან მონდომება და იმედი, რომ საზოგადოებასთან გაწყვეტილი მაკავშირებელი რგოლის აღდგენით, იგი გამოასწორებს წარსულის შეცდომებს და ახალ, უკეთეს ცხოვრებას დაიწყებს. შესაბამისად, დამნაშავის რესოციალიზაციას სახელმწიფო

44 უგრეხელიძე, მ., 1978. ბრალის ხარისხის მნიშვნელობა სასჯელის ინდივიდუალიზაციისათვის. საბჭოთა სამართალი, №6, გვ. 47.

45 გურული, ვ., 2015. ადამიანის პიროვნული და სოციალური ურღვევობა, როგორც სისხლისსამართლებრივი ხელყოფის ობიექტი. ქართული უნივერსიტეტის შრომები, ტომი II, გვ. 296.

კომპლექსური ღონისძიებებით უნდა ცდილობდეს.[46]

თუმცა, ძნელი წარმოსადგენია, ისეთი კომპლექსური ღონისძიება, რომლის წყალობითაც შეიძლება პროვოკაციის შედეგად დასჯილი ადამიანის დარწმუნება რესოციალიზაციის აუცილებლობაში. ძნელია ადამიანთან საუბარი რესოციალიზაციაზე მაშინ, როცა ადამიანი იყო ჩაბმული სამართლებრივად მოწესრიგებულ საზოგადოებრივ ურთიერთობებში, იყო პატიოსანი მოქალაქე, ხელისუფლების მიერ მიგზავნილმა აგენტ-პროვოკატორმა კი მას დანაშაულის პროვოკაცია მოუწყო და მისი პიროვნული და სოციალური დეზინტეგრაცია განახორციელა. ანუ, სახელმწიფომ უნდა დაარწმუნოს ადამიანი იმის გამოსწორების აუცილებლობაში, რაც თვითონ სახელმწიფომვე დააშავა. ერთია, როცა ადამიანი თავისი ინიციატივით ჩადის დანაშაულს, ანუ თვითონ იხსნის პასუხისმგებლობას საზოგადოებრივ ურთიერთობებზე. ამ შემთხვევაში, შეიძლება და საჭიროა მისი დარწმუნება, რომ პასუხისმგებლობა კვლავ უნდა აიღოს. მაგრამ როდესაც სახელმწიფომ თვითონ უბიძგა დანაშაულზე, ადამიანის მხრიდან ასეთი მზაობის იმედად ყოფნა, სულ მცირე, გულუბრყვილობა იქნება.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, პროვოცირებული პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემა, მაღალი ალბათობით, ვერ შეუწყობს ხელს ახალი დანაშაულის სპეციალურ პრევენციას.

გენერალური პრევენცია

ახალი დანაშაულის გენერალური პრევენციის კუთხით საქმე უფრო რთულადაა. სასჯელის მუქარის თვალსაზრისით, პროვოცირებულის პასუხისმგებლობას მართლაც შეიძლება ჰქონდეს გარკვეული ეფექტი. კერძოდ, თუკი სახელმწიფო დანაშაულს ისე დაუნდობლად ებრძვის, რომ დანაშაულის პროვოკაციასაც კი მიმართავს, ამან პოტენციურ დამნაშავეებში შეიძლება სასჯელის შიში გააძლიეროს.

თუმცა, სრულიად საპირისპირო ეფექტია მოსალოდნელი აღმზრდელობითი თვალსაზრისით. როგორც აღინიშნა, დანაშაულის ჩადენის შედეგად ადამიანი ეთიშება სამართლებრივად მოწესრიგებულ საზოგადოებას და უპირისპირდება მას. თუმცა, ერთია, როდესაც დეზინტეგრაციას ცალმხრივი ხასიათი აქვს, ხოლო მეორე, როდასაც დეზინტეგრაცია ორმხრივად ხდება. ანუ, როდესაც თავად სახელმწიფო ჩადის არამართლზომიერ ქმედებას (იგულისხმება არა ფორმალური, არამედ – მატერიალური მართლზომიერება) და, შესაბამისად, აღარ კისრულობს პასუხისმგებლობას, მოაწესრიგოს საზოგადოებრივი ურთიერთობა სამართლებრივ ჩარჩოში. ადამიანიც და სახელმწიფოც თანაბრად უნდა იყვნენ პასუხისმგებელნი საზოგადოებრივ ურთიერთობებზე. როდესაც სახელმწიფო თავად არღვევს სამართალს, ადამიანებში აზიანებს სამართლიანობის შეგრძნებასა და პატივისცემას. იკარგება ნდობის ფაქტორი სახელმწიფოსა და ადამიანს შორის. ამის შედეგად, ადამიანი სახელმწიფოს აღიქვამს არა როგორც დამცველ, არამედ როგორც დამსჯელ, და თანაც უსამართლოდ დამსჯელ, მექანიზმს. ეს უკანასკნელი კი ნიშნავს სამართლებრივი წყობილებისთვის ფუნდამეტის მორყევას.[47]

აღნიშნულიდან გამომდინარე, პროვოცირებული პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემა, მაღალი ალბათობით, ნაწილობრივ შეუწყობს, ნაწილობრივ კი – შეუშლის ხელს ახალი დანაშაულის გენერალურ პრევენციას.

ისმის ლოგიკური კითხვა – თუ სასჯელის მიზნები თავიდანვე, უმეტესწილად, მიუღწევადია, მაშინ რატომ ვიყენებთ სასჯელს? ხოლო სასჯელის გამოყენების გარეშე რა აზრი აქვს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას? ეს არის წინააღმდეგობა, რომლის დაძლევა ნაკლებად სავარაუდოა.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, აშკარაა პრობლემა, რომელიც თან ახლავს პროვოცირებული პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებას. ლეგიმეტრიულად სურათი არის შემდეგი: მორალური თვალსაზრისით, პროვოცირებულის დასჯა არის უსამართლო, მაშასადამე, ხელს ვერ შეუწყობს სასჯელის მიზანის მიღწევას – სამართლი-

46 დვალიძე, ი. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი ... გვ. 30.

47 გურული, ჰ., 2015. ადამიანის პიროვნული და სოციალური ურღვევობა... გვ. 295-296.

ანობის აღდგენას. პოლიტიკური თვალსაზრისით პროვოცირებულის დასჯა არ არის სარგებლის მომტანი ახალი დანაშაულის სპეციალური პრევენციის ნაწილში; ნაწილობრივ სარგებლის და ნაწილობრივ კი – ზიანის მომტანია ახალი დანაშაულის გენერალური პრევენციის ნაწილში.

დასკვნა

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, აშკარაა, რომ სახელმწიფო ორგანოს დავალებით მოქმედი აგენტ-პროვოკატორის მიერ პროვოცირებული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობაში მიცემა:

1. ვერ შეუწყობს ხელს სამართლიანობის აღდგენას.
2. ვერ შეუწყობს ხელს ახალი დანაშაულის სპეციალურ პრევენციას.
3. ნაწილობრივ შეუწყობს, ნაწილობრივ კი – შეუშლის ხელს ახალი დანაშაულის გენერალურ პრევენციას.

ყოველივე ზემოაღნიშნული ქმნის მნიშვნელოვან არგუმენტს პროვოცირებული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების მხარდასაჭერად.

ბიბლიოგრაფია:

საქართველო:

1. ავტორთა კოლექტივი (რედ.: ნაჭყებია გ., თოდუა ნ.) (2018). სისხლის სამართალი (სახელმძღვანელო). ზოგადი ნაწილი. მესამე გამოცემა. თბილისი: მერიდიანი
2. გურული, პ., 2015. ადამიანის პიროვნული და სოციალური ურღვევობა, როგორც სისხლისსამართლებრივი ხელყოფის ობიექტი. ქართული უნივერსიტეტის შრომები, ტომი II
3. გურული, პ., 2017. სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლება – ლეგიმეტრიული გააზრება. სამართალი და მსოფლიო, №6
4. დვალიძე, ი., 2013. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები. თბილისი: მერიდიანი
5. ებრალიძე, თ., 2016. დანაშაულის პროვოკაცია. ოთარ გამყრელიძე 80. საიუბილეო სამეცნიერო კრებული. თბილისი: მერიდიანი
6. ვაჩეიშვილი, ა., 1960. სასჯელი და სოციალური დაცვის ღონისძიებანი. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
7. მეურმიშვილი, ბ., გურული, პ., 2019. დამნაშავის შეწყალება ქართულ სისხლის სამართალში – გადასინჯვის მცდელობა. სამართალი და მსოფლიო, №11
8. ტურავა, მ., 2011. სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილი. დანაშაულის მოძღვრება. თბილისი: მერიდიანი
9. უგრეხელიძე, მ., 1978. ბრალის ხარისხის მნიშვნელობა სასჯელის ინდივიდუალიზაციისათვის. საბჭოთა სამართალი, №6
10. უგრეხელიძე, მ., 2020. ვიქტიმოგენეზი. კრიმიო-

BIBLIOGRAPHY:

Georgia

1. Team of Authors (editors: Nachkebia G., Todua N.,) (2018. Criminal Law. General Part. Textbook (Third Edition. Tbilisi: Meridiani (In Georgian)
2. Guruli P. (2015. Personal and Social Integrity as an Object of Infringement in Criminal Law. Proceedings of the Georgian University, Volume II (In Georgian)
3. Guruli P. (2017. Parole – Legimertical Comprehension. Law and the World, №6 (In Georgian)
4. Dvalidze I. (2013. General Part of Criminal Law. Punishment and Other Legal Consequences of Crime. Tbilisi: Meridiani (In Georgian)
5. Ebralidze T. (2016. Entrapment. Otar Gamkrelidze 80. Anniversary Scientific Collection. Tbilisi: Meridiani (In Georgian)
6. Vacheishvili A. (1960. Punishment and Measures of Social Protection. Tbilisi: Stalin Tbilisi State University Publishing House (In Georgian)
7. Meurmishvili B., Guruli P. (2019. Retroactive Force of Penal Legislation and Attempt to Measure the Law. Law and the World, №11 (In Georgian)
8. Turava M. (2011. Criminal Law. General Part. Concept of Crime. Tbilisi: Meridiani (In Georgian)
9. Ugrekhelidze M. (1978. Significance of Degree of Culpability in Terms of Individualisation of Sentence. Soviet Law, №6 (In Georgian)
10. Ugrekhelidze M. (2020. Victimogenesis. Criminologist, №1 (15) (In Georgian)
11. Ghlonti G. (2016. Provocation of Bribery (for Enhancement of Legislation) Otar Gamkrelidze 80. Anniversary Scientific Collection. Tbilisi: Meridiani (In Georgian)

ნოლოგი, №1 15
11. ღლონტი, გ., 2016. ქრთამის პროვოკაცია კანონმდებლობის სრულყოფისათვის. ოთარ გამყრელიძე 80. საიუბილეო სამეცნიერო კრებული. თბილისი: მერიდიანი
12. ცქიტიშვილი, თ., 2019. სასჯელი და მისი შეფარდება. თბილისი: მერიდიანი
13. წერეთელი, თ., 2007. სისხლის სამართლის პრობლემები. I ტომი. თბილისი: მერიდიანი
14. წერეთელი, თ., 2007. სისხლის სამართლის პრობლემები. II ტომი. თბილისი: მერიდიანი
15. ცხვედიანი, თ., 2017. დანაშაულის პროვოცირების საკითხი ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაში. ფონდი „ღია საზოგადოება საქართველო", საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაცია, თბილისი
16. ჯიშკარიანი, ბ., 2016. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი. დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ. თბილისი, იურისტების სამყარო

გერმანია:

17. Abegg, J. F., 1969. Die verschiedenen Strafrechtstheorieen in ihrem Verhältnisse zu einander und zu dem positiven Rechte und dessen Geschichte. Erster Theil. Philosophisch-historische Entwicklung des Begriffs von Verbrechen und Strafen. Frankfurt/Main: Verlag Sauer & Auvermann KG
18. Beccaria, C., 1764. Von Verbrechen und Strafen. Auf das neue selbst aus dem Italienischen übersetzt mit durchgängigen Anmerkungen des Ordinarius zu Leipzig. Breslau
19. Ellbogen, K., 2016. das ende des Polizeichen Lockspitzeleinsatzes? Studere, Rechtszeitschrift der Universität Potsdam, Ausgabe 16, Frühling/Sommer
20. El-Ghazi, M., Zerbes, I., 2014. Geschichten von staatlicher Komplizenschaft und evidenten Rechtsbrüchen. Zugleich Anmerkung zu BGH. HRRS, 15 Jahrgang, Ausgabe 6/2014, Nr. 163
21. Esser, R., 2011. Lockspitzel und V-Leute in der Rechtsprechung des EGMR: Strafrechtliche Ermittlungen jenseits der StPO – außerhalb des Gesetzes? Beitrag zum 35. Strafverteidigertag, Berlin
22. Gottschalk, F., 2013. Verfahrenshindernis bei Tatprovokation durch Lockspitzel? Staatliche Tatprovokationen im Lichte der Rechtsprechung des EGMR. StudZR
23. Grolman, K., 1968. Über die Begründung des Strafrechts und der Strafgesetzgebung. Frankfurt am Main: Verlag Sauer & Auvermann KG
24. Görlitz, F., Hubert J., Kucher J, Scheffer M., Wieser P. 2019. "Tatprovokation" – The Legal Issue of Entrapment in Germany and Possible Solutions. German Law Journal, 2004
25. Heinrich, B. Staatliche Tatprovokation. 2016. Deutsch-Georgische Strafrechtszeitschrift. 1/2016
26. Hälschner, H., 1858. Das preußische StrafrechtSystem des preußischen Strafrechts Zweiter Theil oder allge-

12. Tskitishvili T. (2019. Punishment and Sentencing. "Meridiani" Publishing house, Tbilisi (In Georgian)
13. Tsereteli T., 2007. Problems of Criminal Law. I Volume. Tbilisi, Meridiani (In Georgian)
14. Tsereteli T., 2007. Problems of Criminal Law. II Volume. Tbilisi, Meridiani (In Georgian)
15. Tskhvediani, T., 2017. The Issue of Entrapment According to the Practice of European Court of Human Rights. Open Society Georgia Foundation. Association Law Firms of Georgia, Tbilisi (In Georgian)
16. Jishkariani B., 2016. Special Part of Criminal Law. Crimes against Human Beings. Tbilisi: World of Lawyers (In Georgian)

Germany:

17. Abegg, J. F., 1969. Various Theories of Criminal Law in Their Relationship to One Another and to the Positive Law and Its History. First Part. Philosophical-Historical Development of the Concept of Crime and Punishment. Frankfurt/Main: Verlag Sauer & Auvermann KG, (In German)
18. Beccaria, C., 1764. On Crimes and Punishments. Breslau, (In German)
19. Ellbogen, K., 2016. The End of Use of Police Agent Provocateurs? Study, Legal Journal of the University of Potsdam, Issue 16, Spring / Summer (In German)
20. El-Ghazi, M., Zerbes I., 2014. Stories of State Complicity and Obvious Breaches of Law. At the same time, a comment on the FCoJ. HRRS, 15 Volume, Edition 6/2014, Nr. 163 (In German)
21. Esser, R., 2011. Agent Provocateurs and V-people in the Case Law of the ECHR: Criminal Investigations Beyond the GCoCP – Outside the Law? Contribution to the 35th Defense lawyer day, Berlin (In German)
22. Gottschalk, F., 2013. Procedural Obstacle in the Event of a Crime Being Provoked by a Agent Provocateur? State Provocations of Offenses in the Light of the Case Law of the ECHR. StudZR (In German)
23. Grolman K., 1968. About the Establishment of Criminal Law and Criminal Legislation. Frankfurt am Main: Verlag Sauer & Auvermann KG (In German)
24. Görlitz, F., Hubert J., Kucher J, Scheffer M., Wieser P., 2019. "Tatprovokation" – The Legal Issue of Entrapment in Germany and Possible Solutions. German Law Journal, 20(04) (In German)
25. Heinrich B., 2016. State Entrapment. German-Georgian Criminal Law Journal. 1/2016 (In German)
26. Hälschner, H., 1858. The Prussian Criminal Law System of the Prussian Criminal Law Second Part or General Part of the System. By Adolph Marcus. Bonn (In German)
27. Hübner, Y., 2020. Contrary to the Rule of Law, But Unpunishable? The Agent Provocateur and its Consequences Under Criminal Law. Frankfurt am Mein: Nomos (In German)

meiner Theil des Systems. bei Adolph Marcus. Bonn
27. Hübner, Y., 2020. Rechtsstaatswidrig, aber Straflos? Der agent provocateur-Einsatz und seine Strafrechtlichen Konsequenzen. Frankfurt am Mein: Nomos
28. Hübner, Y., 2020. Schluss mit der Strafzumessungslösung! Zugl. Bespr. zu EGMR (Akbay u.a. gegen Deutschland). HRRS, 21. Jahrgang, №1163
29. Jahn, M., (März, 2021). Schriftliche Stellungnahme für die öffentliche Anhörung im Rechtsausschuss des Deutschen Bundestages. Goethe Universität, Frankfurt am Main
30. Klaus, J., 2021. Das Ende der Strafzumessungslösung nach einer menschenrechtswidrigen Tatprovokation. Zugleich Besprechung von EGMR, Urt. v. 15.10.2020 – 40495/15, 37273/15, 40913/15 (Akbay u.a. v. Deutschland). 16. Volume, Issue 6/2021
31. Köstlin, C.R., 1978. System des deutschen Strafrechts. Allgemeiner Teil. Erste Abteilung. Neudruck der Ausgabe. Tübingen: Scientia Verlag Aalen
32. Roxin, Arzt, Tiedemann. 2013. Einführung in das Strafrecht und Strafprozessrecht. 6 Auflage. C. F. Müller
33. Ugrekhelidze M. 1984. Die Bedeutung des Schuldgehalts der Tat im Strafrecht. Zweites Deutsch-Sowjetisches Kolloquium über Strafrecht und Kriminologie. Baden-Baden: Nomos Verlags-Gesellschaft
34. Von Bar, C. L., 1882. Handbuch des Deutschen Strafrechts. Erster Band. Geschichte des Deutschen Strafrechts und der Strafrechtstheorien. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, §. 95
35. Von Liszt, F., 1905. Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge. Der Zweckgedanke im Strafrecht. Erster Band. Berlin: J.Guttentag Verlagsbuchhandlung G.m.b.H
36. Von Feuerbach, P.J.A.R., 1798. Ist Sicherung vor dem Verbrechen Zweck der Strafe und ist Strafrecht Präventionsrecht. Bibliothek für die peinliche Rechtswissenschaft und Gesetzkunde
37. Wessels, Beulke, Satzger. 2020. Strafrecht Allgemeiner Teil. Die Straftat und ihr Aufbau. 50, neu bearbeitete Auflage, C.F. Müller

ავსტრია:

38. Liewald, K., 2015. Rechtsfolgen unzulässiger Tatprovokation im Hinblick auf die aktuelle Rechtsprechung des EGMR. Dissertation. Universität Wien, Wien
39. Swoboda, L-S., July 2016. Der „agent provocateur“ aus verwaltungsstrafrechtlicher Sicht. Zeitschrift der Verwaltungsgerichtsbarkeit. Ausgabe 4

ნიდერლანდები:

40. Katz, L., 2013. Entrapment Through the Lens of the Actio Libera in Causa. Criminal Law and Philosophy, Volume 7, issue 3, October

28. Hübner, Y., 2020. No More Sentencing Solution! Zugl. Discussion on ECHR (Akbay and Others v. Germany. HRRS, 21. Jahrgang, 2020, №1163 (In German)
29. Jahn, M., March, 2021. Written Statement for the Public Hearing in the Legal Committee of the German Bundestag. Goethe University, Frankfurt am Main (In German)
30. Klaus, J., 2021. The End of the Sentencing Solution After a Human Rights Violation Provocation. At the Same Time Discussion of the ECHR, Ruling. v. 15.10.2020 – 40495/15, 37273/15, 40913/15 (Akbay u.a. v. Germany. 16. Volume, Issue 6/2021 (In German)
31. Köstlin, C. R., 1978) System of German criminal law. General part. First department. Reprint of the edition. Tübingen: Scientia Verlag Aalen (In German)
32. Roxin, Arzt, Tiedemann., 2013. Introduction to criminal law and criminal procedural law. 6th edition. C. F. Müller (In German)
33. Ugrekhelidze, M., 1984. The Meaning of the Degree of Guilt of the Crime in Criminal Law. Second German-Soviet Colloquium on Criminal Law and Criminology. Baden-Baden: Nomos Verlags-Gesellschaft, (In German)
34. Von Bar, C. L., 1882. Handbook of German Criminal Law. First Volume. History of German Criminal Law and Theories of Criminal Law. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, §. 95 (In German)
35. Von Liszt, F., 1905. Articles and Lectures on Criminal Law. Purpose in Criminal Law. First volume. Berlin: J.Guttentag Verlagsbuchhandlung G.m.b.H., In German)
36. Von Feuerbach P.J.A.R., 1798. Is the Purpose of the Punishment to Protect Against Crime and is Criminal Law Law of Prevention. Library for Criminal Jurisprudence and Legal Studies (In German)
37. Wessels, Beulke, Satzger, 2020. Criminal Law General Part. The Crime and Its Structure. 50th Revised Edition, C.F. Müller (In German)

Austria:

38. Liewald, K., 2015. Legal Consequences of Inadmissible Offense Provocation with Regard to the Current Case Law of the ECHR. Dissertation. University of Vienna, Vienna (In German)
39. Swoboda L-S., July, 2016. The "Agent Provocateur" From the Point of View of Administrative Criminal Law. Zeitschrift der Verwaltungsgerichtsbarkeit. Edition 4 (In German)

Netherlands:

40. Katz, L., 2013. Entrapment Through the Lens of the Actio Libera in Causa. Criminal Law and Philosophy, 2013, Volume 7, issue 3, October (In English)

უკრაინა:

41. Шульгін, С., 2017. Провокація підбурювання особи на вчинення злочину працівниками правоохоронного органу як підстава для закриття кримінального провадження або постановлення виправдувального вироку. Вісник кримінального судочинства, №1/2017

რუსეთი:

42. Дударенко, В., 2017. Юридическая природа провокации преступления в уголовном праве. Диссертация, Екатеринбург
43. Хейфецъ, И., 1914. Подстрекательство къ преступленію. Москва: изданIE юридическаго книжнаго магазина «ПравовѣдѣнIE» И. К. Голубева

Ukraine:

41. Shulhin, S., 2017. Provocation (Incitement) of a Person to Commit a Crime by Law Enforcement Officers as a Basis For Closing the Criminal Proceedings or Acquittal. Bulletin of Criminal Proceedings. №1/2017 (In Ukrainian)

Russia:

42. Dudarenko, V., 2017. Legal Nature of Entrapment in Criminal Law. Dissertation, Yekaterinburg (In Russian)
43. Kheifets, I., 1914. Incitement to a Crime. Moscow: Publishing House of Legal Bookstore "Jurisprudence" of I.K. Golubev (In Russian)

NOTES:

1. Shulhin, S., 2017. Provocation (Incitement) of a Person to Commit a Crime by Law Enforcement Officers as a Basis For Closing the Criminal Proceedings or Acquittal. Bulletin of Criminal Proceedings. №1/2017, pp. 96-102
2. Tskhvediani, T, 2017. The Issue of Entrapment According to the Practice of European Court of Human Rights. Open Society Georgia Foundation. Association Law Firms of Georgia, Tbilisi
3. Gottschalk F., 2013. Procedural Obstacle in the Event of a Crime Being Provoked by a Agent Provocateur? State Provocations of Offenses in the Light of the Case Law of the ECHR. StudZR
4. Görlitz, F., Hubert, J., Kucher, J, Scheffer, M., Wieser, P., 2019. “Tatprovokation” – The Legal Issue of Entrapment in Germany and Possible Solutions. German Law Journal, 20(04)
5. Liewald, K., 2015. Legal Consequences of Inadmissible Offense Provocation with Regard to the Current Case Law of the ECHR. Dissertation. University of Vienna, Vienna
6. Esser, R., 2011. Agent Provocateurs and V-people in the Case Law of the ECHR: Criminal Investigations Beyond the GCoCP – Outside the Law? Contribution to the 35th Defense lawyer day, Berlin
7. Heinrich, B., 2016. State Entrapment. German-Georgian Criminal Law Journal. 1/2016, pp. 27-28
8. Ellbogen, K., 2016. The End of Use of Police Agent Provocateurs? Study, Legal Journal of the University of Potsdam, Issue 16, Spring / Summer
9. Wessels, Beulke, Satzger., 2020. Criminal Law General Part. The Crime and Its Structure. 50th Revised Edition, C.F. Müller, pp. 4602-4624
10. El-Ghazi, M., Zerbes, I., 2014. Stories of State Complicity and Obvious Breaches of Law. At the same time, a comment on the FCoJ. HRRS, 15 Volume, Edition 6/2014, Nr. 163, pp. 209-219
11. Hübner ,Y., 2020) No More Sentencing Solution! Zugl. Discussion on ECHR (Akbay and Others v. Germany. HRRS, 21. Jahrgang, 2020, №1163, pp. 441-445
12. Dudarenko, V., 2017. Legal Nature of Entrapment in Criminal Law. Dissertation, Yekaterinburg, p. 165
13. Swoboda, L-S., July, 2016) The "Agent Provocateur" From the Point of View of Administrative Criminal Law. Zeitschrift der Verwaltungsgerichtsbarkeit. Edition 4, pp. 304-310

14. Klaus, J., 2021. The End of the Sentencing Solution After a Human Rights Violation Provocation. At the Same Time Discussion of the ECHR, Ruling. v. 15.10.2020 – 40495/15, 37273/15, 40913/15 (Akbay u.a. v. Germany). 16. Volume, Issue 6/2021, pp. 388-398
15. Jahn, M., March, 2021. Written Statement for the Public Hearing in the Legal Committee of the German Bundestag. Goethe University, Frankfurt am Main, pp. 2-29
16. Tsereteli, T., 2007. Problems of Criminal Law. II Volume. Tbilisi, Meridiani, p. 157
17. Ebralidze, T., 2016. Entrapment. Otar Gamkrelidze 80. Anniversary Scientific Collection. Tbilisi: Meridiani, pp. 132-133
18. Hübner Y., 2020. Contrary to the Rule of Law, But Unpunishable? The Agent Provocateur and its Consequences Under Criminal Law. Frankfurt am Mein: Nomos, p. 152
19. Jishkariani, B., 2016. Special Part of Criminal Law. Crimes against Human Beings. Tbilisi: World of Lawyers, p. 225
20. Dudarenko, V. The work cited, p. 165
21. Ghlonti, G., 2016. Provocation of Bribery (for Enhancement of Legislation) Otar Gamkrelidze 80. Anniversary Scientific Collection. Tbilisi: Meridiani, p. 261
22. Hübner, Y. Contrary to the Rule of Law... pp. 173-173
23. Hübner, Y. Contrary to the Rule of Law... p. 101.
24. Heinrich partially touches this subject. Heinrich B. State Entrapment… p. 25
25. Ellbogen, K. The work cited, p. 65
26. ECtHR. CASE OF GRBA v. CROATIA (Application no. 47074/12) 23 November 2017. § 103
27. Katz, L., 2013. Entrapment Through the Lens of the Actio Libera in Causa. Criminal Law and Philosophy, Volume 7, issue 3, October, pp. 592-595
28. Ugrekhelidze, M., 2020. Victimogenesis. Criminologist, №1 (15), pp. 24-26
29. Ugrekhelidze, M., 2020. Victimogenesis... p. 24-26
30. Ugrekhelidze, M., 1984. The Meaning of the Degree of Guilt of the Crime in Criminal Law. Second German-Soviet Colloquium on Criminal Law and Criminology. Baden-Baden: Nomos Verlags-Gesellschaft, pp. 113-122
31. see in detail: Various Theories of Criminal Law in Their Relationship to One Another and to the Positive Law and Its History. First Part. Philosophical-Historical Development of the Concept of Crime and Punishment. Frankfurt/Main: Verlag Sauer & Auvermann KG, pp. 8-73
32. Roxin, Arzt, Tiedemann., 2013. Introduction to criminal law and criminal procedural law. 6th edition. C. F. Müller. pp. 4-5
33. Vacheishvili, A., 1960. Punishment and Measures of Social Protection. Tbilisi: Stalin Tbilisi State University Publishing House, pp. 28-31
34. Dvalidze, I., 2013. General Part of Criminal Law. Punishment and Other Legal Consequences of Crime. Tbilisi: Meridiani, p. 18
35. Turava, M., 2011. Criminal Law. General Part. Concept of Crime. Tbilisi: Meridiani, pp. 42-43
36. Beccaria, C., 1764. On Crimes and Punishments. Breslau, p. 67
37. Vacheishvili, A. The work cited, p. 31
38. Grolman, K., 1968. About the Establishment of Criminal Law and Criminal Legislation. Frankfurt am Main: Verlag Sauer & Auvermann KG, p. 56
39. Turava, M. The work cited, p. 44.
40. Von Liszt, F., 1905. Articles and Lectures on Criminal Law. Purpose in Criminal Law. First volume. Berlin: J.Guttentag Verlagsbuchhandlung G.m.b.H., pp. 163-179
41. Turava, M. The work cited, p. 44
42. Von Feuerbach, P.J.A.R., 1798. Is the Purpose of the Punishment to Protect Against Crime and is Criminal Law Law of Prevention. Library for Criminal Jurisprudence and Legal Studies
43. Tskitishvili, T., 2019. Punishment and Sentencing. “Meridiani” Publishing house, Tbilisi (In Georgian), pp. 31-32
44. for example, Köstlin, C. R., 1978. System of German criminal law. General part. First department. Reprint of the edition. Tübingen: Scientia Verlag Aalen, pp. 395-413

45. Team of Authors (editors: Nachkebia G., Todua N.) 2018. Criminal Law. General Part. Textbook (Third Edition). Tbilisi: Meridiani, p. 477
46. ob.: Roxin, Arzt, Tiedemann. The work cited, pp. 6-7
47. Von Bar, C. L., 1882. Handbook of German Criminal Law. First Volume. History of German Criminal Law and Theories of Criminal Law. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, §. 95, pp. 270-273
48. Turava, M. The work cited, p. 46
49. Hälschner, H., 1858. The Prussian Criminal Law System of the Prussian Criminal Law Second Part or General Part of the System. By Adolph Marcus. Bonn, p. 440
50. Meurmishvili, B., Guruli P., 2019. Retroactive Force of Penal Legislation and Attempt to Measure the Law. Law and the World, №1, p. 22
51. Guruli, P., 2017. Parole – Legimertical Comprehension. Law and the World, №6, pp. 48-49
52. Kheifets, I., 1914. Incitement to a Crime. Moscow: Publishing House of Legal Bookstore "Jurisprudence" of I.K. Golubev, p. 127
53. Tsereteli, T., 2007. Problems of Criminal Law. I Volume. Tbilisi, Meridiani, p. 20
54. Ugrekhelidze, M., 1978. Significance of Degree of Culpability in Terms of Individualisation of Sentence. Soviet Law, №6, p. 47
55. Guruli, P., 2015. Personal and Social Integrity as an Object of Infringement in Criminal Law. Proceedings of the Georgian University, Volume II, p. 296
56. Dvalidze, I., 2013. General Part of Criminal Law... p. 30
57. Guruli, P., 2015. Personal and Social Integrity ... pp. 295-296